

מתן תורה: כפייה או בחירה?

הרב אסף מישור

לעילוי נשמת
חברי היקר

ר' נדב נתן אטרה ז"ל

תלמיד חכם, מחנך ואב מסור
נודרך בייסורים קשים

נלב"ע ד' בכסלו ה'תשע"ז

ראשי פרקים:

פתיחה

כפייה מול רצון בקיום תורה ומצוות

כפיה מול רצון בקבלת התורה

שתי גישות חז"ל

יישובים לסתירה

סיכום

פתיחה

כאשר אנו בוחנים את ההיסטוריה היהודית נבחין שלעניינה של התורה, לימודה, קיומה והנחלתה בתוך האומה ולאומות אחרות, ישנו תפקיד מרכזי בתולדות ישראל. ההיסטוריה היהודית סובבת סביב העניין של קיום התורה, בעד ונגד, איך ולמה, לעבר ולעתיד וכל השאלות האפשריות. המשברים והפתרונות של ההיסטוריה היהודית קשורים בתורה, בקיומה ולימודה.

(מתוך הספר "בינה לעתים" כרך א, הרב זאב סולטנוביץ', עמ' 83)

מתן תורה בהר סיני הינו מעמד ייחודי ומשמעותי מאוד בחיי האומה הישראלית. אין דומה לו מבחינת ההתגלות הא-להית, מבחינת הנחלת התורה לעם שלם, ומבחינת היותו מציב את עם ישראל בעל שליחות לאומית ועולמית. יחד עם זאת, מעמד עם הר סיני מעורר שאלות משמעותיות ביסודות האמונה, ביניהן השאלה

האם התורה שניתנה בהר סיני התקבלה מתוך רצון והזדהות, או שמא קיום התורה נכפה על האומה?

אם נניח שהתורה ניתנה בכפייה, הרי שמעבר לשאלות ההלכתיות המעשיות העולות מהנחה זו, שהרי אנוס פטור מהדבר שאותו נאנס להסכים לקבל,¹ הרי שגם מבחינה חינוכית קשה מאוד לקבל אפשרות כזו של כפייה על אורח חייו של האדם. וכי כל אורח חייו של היהודי, הנגזר מהתורה, מראשית ימיו ועד אחרית, בא ללא הסכמה? האם אין הקב"ה מאפשר לאדם ולעם בחירה חופשית על מהלכי חייו? והרי יסוד מוסד מהאמונה הישראלית הוא חופש הבחירה של האדם. האם חופש הבחירה לא כולל את היכולת לבחור אם לקבל את התורה או לא?

במיוחד בדורנו, דור שהכפייה על החניך והלומד כמעט ולא תועיל אלא תייצר התנגדות רבה, יש להניח שאמירה שכזו, שהקב"ה הכריח את עם ישראל לקיים תורה ומצוות, תגרור תחושה של "אנטי" וחוסר הזדהות. מאידך, אולי דווקא האמירה הברורה שישנם דברים שנכפים על האדם ועליו לקיימם גם בלי יכולת הבחירה תיצור הבנה, ולבסוף גם הזדהות, בבחינת "מתוך שלא לשמה יבא לשמה".

על שאלות ננסה לענות מתוך עיון במקורות: תחילה נחדד את שאלת הרצון מול הכפייה בקיום התורה והמצוות, נעיין בפשטי הפסוקים, דרך מדרשי חז"ל ועיון בפירושים שונים שעסקו בשאלת קבלת התורה מרצון או מאונס.

כפייה מול רצון בקיום תורה ומצוות

התורה מבוססת על יסוד הבחירה החופשית. על האדם לבחור בין טוב לרע, ויש לו היכולת הבלתי מוגבלת לבחור באדם מהם. יסוד זה מובא בתורה, שנוי בחז"ל ומשולש בדברי חכמי ישראל לאורך הדורות. נאמר בתורה (דברים יא, כו): "רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרִכָּה וּקְלָלָה" וכן (שם ל, טו): "רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע". בחז"ל יסוד זה מופיע במקומות רבים, ומהם דברי הגמרא בברכות (לג, ב) "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", וכן בדברי חכמי ישראל לאורך הדורות, כגון בדברי הרמב"ם (הל' תשובה ה, א):

רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו, הוא שכתוב בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, כלומר הן מין זה של אדם היה

1 ראה למשל גמ' בבא בתרא מז, ב, שו"ע חשן משפט סימן רה, שו"ע אבן העזר סימן קלד.

יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע.²

מאידך, פשוט וברור שהתורה קצבה עונשים לממרה את מצוותיה. ואין הדברים אמורים רק כלפי עם ישראל אלא גם כלפי אומות העולם, המחויבים בשבע מצוות בני נח. השאלה היא מנין ניתן להעניש ולהגביל, אם לא ניתנה הסכמה על קבלת מערכת התורה והמצוות. הרב שלמה גורן (תורת המדינה עמ' 229) מוכיח שלאחר המבול התקיים מעמד פומבי של בני נח, ובו קיבלו על עצמם כל באי עולם את שבע מצוות בני נוח (וזה כלל את עם ישראל עד רגע מתן תורה או למצער עד שקיבלו עליהם מצוות נוספות כגיד הנשה, שבת ודינים).

הרב גורן תומך את דבריו בדברי הגמרא (ב"ק לח, א; עבודה זרה ב, ב): "אמר ר' אבהו: אמר קרא 'עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים' (חבקוק ג, ו). ראה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח, כיוון שלא קיימו עמד והתיר להם". מכאן מוכיח הרב גורן שהיה מעמד פומבי ובו קיבלו על עצמם בני נח לקיים את שבע המצוות. הרב גורן סובר שמעמד כזה התקיים רק על ידי בניו של נח, ביציאתם מן התיבה, והוא מחייב לדורות את כל אומות העולם. מעמד זה של קבלת שבע המצוות על ידי בני נח היה ככל הנראה מרצונם החופשי, וללא כל כפיה.

כפיה מול רצון בקבלת התורה

בחינת פשטי הפסוקים העוסקים הן בהכנות למעמד הר סיני והן לאחר מעמד הר סיני מציירת תמונה לפיה קבלת התורה היתה מרצונו של עם ישראל. כך נאמר בפרשת יתרו (שמות יט, ז-ח), לפני מעמד הר סיני: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׁם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה' . וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וַיִּשָׁב מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־ה'".

הרמב"ן על המקום פירש שמדובר בנקודת הזמן שבה אכן עם ישראל כולו בחר לקבל מרצון את התורה:

וכן טעם ויענו כל העם יחדיו, כי משה קרא לזקני העם שהם חכמיהם ושופטיהם, כי להם הבחירה, ושם לפנייהם כל הדברים האלה במעמד כל העדה, כי על כלם

2 ראה גם "אמונות ודעות" מאמר ד פרק ד, כוזרי מאמר ה, כ מורה נבוכים חלק ג פרק יז, דרך ה' לרמח"ל חלק א פרק ב.

צוה כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, והם לא המתינו לעצה ובחירה, ויענו כל העם יחדו ויאמרו למקטון ועד גדול כל אשר דבר ה' נעשה, וכן אמר עוד ויען כל העם קול אחד ויאמרו... ואז הגיד לפניו ואמר רבוננו של עולם בניך מאמינים הם ומקבלין עליהם כל אשר תדבר.

כמו כן, בסוף פרשת משפטים (שם כד, ג) מתוארת קבלת התורה מרצון ע"י ישראל: "וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לְעַם אֶת כָּל־דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל־הַמְּשָׁפְטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה. וְבַהֲמִשְׁךָ (שם ז): "וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע". וכן בתיאור מעמד הר סיני בספר דברים (ה, כד) נאמר מפי בני ישראל למשה רבינו: "קִרְב אֶתָּה וְשָׁמַע אֶת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֶל־לִהְיוּ וְאֶת תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֶל־לִהְיוּ אֵלֶיךָ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ".

מפסוקים אלו עולה שבני ישראל יזמו את הבקשה שמשה רבינו ישמש כ"מתווך" בינם ובין ה'. הם הסכימו כי מה שמשה יאמר ייעשה על ידם, וזה עוד לפני מתן תורה בפועל, כך שבני ישראל מוכנים ומסכימים לקבל את התורה ברצון.

אם כן, מעיון בפסוקים נראה שהתורה ניתנה לעם ישראל מרצון. אמנם, אין אזכור לכך שהקב"ה מתייעץ עם העם האם הוא מעוניין לקבל תורה אך נראה שהעם מקבל את התורה מרצון, ובשמחה. כך עולה גם מפירוש רש"י על הפסוקים הללו (רש"י לשמות יט, ט): "תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו".

שתי גישות חז"ל

בדברי חז"ל אנו מוצאים ביטוי לשתי גישות. ישנם מקורות המצדדים בכך שקבלת התורה היתה מרצון, וישנם מקורות המצדדים בכך שהתורה ניתנה בכפייה. מקור אחד מבטא גישה המצדדת בכך שבני ישראל קיבלו את התורה מרצון הינו המכילתא דר' ישמעאל (יתרו, מסכתא דבחדש פר' ה):

נגלה על בני עשו הרשע ואמר להם, מקבלים אתם עליכם את התורה? אמרו לו, מה כתיב בה, אמר להם: לא תרצח. אמרו לו, זו היא ירושה שהורישנו אבינו, שנאמר ועל חרבך תחיה. נגלה על בני עמון ומואב, אמר להם, מקבלים אתם את התורה? אמרו לו, מה כתוב בה, אמר להם, לא תנאף. אמרו לו, כלנו מניאוף דכתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהם, והיאך נקבלה. נגלה על בני ישמעאל, אמר להם, מקבלים אתם עליכם את התורה? אמרו לו, מה כתוב בה, אמר להם, אל תגנוב. אמרו לו, בזו הברכה נתברך אבינו, דכתיב והוא יהיה פרא אדם, וכתיב כי

גנב גנבתי. וכשבא אצל ישראל, מימינו אש דת למו, פתחו כלם פיהם ואמרו: כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.³

ומאידך, הגמרא במסכת שבת פח, א סוברת שהתורה ניתנה בכפייה:

ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

בהמשך דברי הגמרא (שבת פח, א וכן עבודה זרה ב, ב) מתואר שכביכול עם ישראל היה אנוס על ידי הטבע והבריאה כולה לקבל את התורה:

אמר חזקיה: מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה? אלא: בתחילה - יראה, ולבסוף - שקטה. ולמה יראה - כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי? - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.⁴

נמצא שהן בדבריו של רב אבדימי והן בדברי חזקיה אנו לומדים שמתן תורה היה בכפייה. דבריו של רב אבדימי, המסתמכים על מקור מתוך פרשת מתן תורה, נראים כסותרים את פשטי הפסוקים. הפסוק שמהווה אסמכתא לדברי רב דימי הוא: "ויוצא משה את העם לקראת ה' - להים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז), שבפשוטו לא מורה על כפייה כלשהי. ייתכן שרב אבדימי זיהה בפסוק זה מימד של כפייה בכך שבני ישראל מתוארים בתחילת הפסוק כלא פעילים, פסיביים, ואלמלא

3 מקור נוסף התומך בגישה זו מובא במדרש שיר השירים רבה פרשה א, פסקה ב: דבר אחר ישקני מנשיקות פיהו אמר רבי יוחנן מלאך היה מוציא הדיבור מלפני הקדוש ברוך הוא, על כל דיבור ודיבור, ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבל אתה עליך את הדיבור הזה, כך וכך דינין יש בו כך וכך עונשין יש בו כך וכך גזרות יש בו וכך מצות וכך קלים וחמורים יש בו, כך וכך מתן שכר יש בו, והיה אומר לו ישראל הן.

בוהר (ג קפד, ב) אף מובא שהקב"ה היה צריך "לשחד" את עם ישראל כדי שיקבלו את התורה, לעומת אומות העולם שלא רצו בה כלל.

4 מלבד מאמר חז"ל זה אנו מוצאים מדרשים נוספים המצדדים בכך שהתורה ניתנה בכפייה: ראה שיר השירים רבה פרשה ח, פסקה ב, תנחומא נח ג המובא להלן וכן במדרש המובא בדברי המהר"ל בספר תפארת ישראל פרק לב.

משה רבינו היה מוציא את העם מאוהליו, לא היו יוצאים בעצמם כלל. אמנם, בהמשך הפסוק, שדווקא אותו מצטט רב אבדימי, חוזרים ישראל להיות במעמד פעיל: "וַיִּתְּנָבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר", וזה כמו שנצטוו שלא לעלות אל ההר. אם כן, מנין המקור לכך שפסוק זה עוסק בכפייה?

המהרש"א על הגמרא מפרש את ראייתו של רב אבדימי כך: "מדלא כתיב תחת ההר וכתוב בתחתית משמע בתוך התחתית כגיגית שמוקפת גם מצדדין והיינו נמי שם תהא קבורתכם כקבר המוקף גם בצדדין". כלומר, מדיוק הלשון ששינתה התורה וכתבה "בתחתית ההר" ולא "תחת ההר" יש ללמוד שלא בני ישראל הלכו מיוזמתם, אלא משה הציב את העם בדרך נס בתחתית ההר.

המקור השני שמובא בגמרא בשם חזקיה, "משמים השמעת דין ארץ יראה וְשָׁקְטָה" (תהלים עו, ט) לא לקוח ממעמד הר סיני, אלא מפסוק במזמור בתהלים שלדעת רוב המפרשים לא נאמר על מעמד הר סיני. ואכן אמירתו של חזקיה כללית יותר ולא נאמרה רק כלפי עם ישראל, אלא כלפי העולם כולו – שאם ישראל, שהם שליחי האומות בעניין זה, לא יקבלו את התורה, יחזור העולם לתהו ובהו. אם כן, מצאנו מקורות סותרים בדברי חז"ל לשאלת הכפייה או הרצון במעמד הר סיני.

יישובים לסתירה שבין פשטי המקראות לבין הגישה שמתן תורה היה בכפייה

מפרשי התורה ומפרשי חז"ל עסקו בניסיון ליישב את פשטי הפסוקים, המורים על קבלת תורה מרצון לבין המאמרים המורים על כך שמתן תורה נעשה בכפייה. בדברי המפרשים לאורך הדורות נאמרו הסברים רבים ומגוונים לסתירה שהצגנו, ואנו נתמקד בארבעה מתוכם.

פירוש התוס' – בעלי התוס' (שבת פח, א ד"ה "כפה") התייחסו לסתירה שבין פשטי הפסוקים וענו עליה: "ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן". כלומר, מתחילה בני ישראל אמרו שבכוונתם לקבל את התורה מרצון, אלא שלא כל התנאים היו ידועים להם, וחשש הקב"ה שכשיראו מה התורה צופנת ועד כמה היא מחייבת עלולים לחזור בהם ולכן כפה עליהם את קבלת התורה. דבריהם יש לומר, שמכיוון שהבחירה הראשונה של עם ישראל היה לקבל את התורה, ומרצון, הרי שמכאן ואילך הכפייה היא רק על הפרטים ולא על הכלל. וכפייה על הפרטים אינה מעיבה על הרצון הכללי.

פירוש המהר"ל - המהר"ל (תפארת ישראל, לב) סובר שמתן תורה היה בכפייה למען מעלתה של התורה, שלא ראוי שתהיה תלויה בבחירה של עם ישראל, אלא קשורה בהכרח בקב"ה:

אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו. ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה. ודבר זה לא היה מעלת התורה. כי התורה כל העולם תלוי בה. ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתהו ובהו (שבת פח, א). ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקדוש ברוך הוא מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזור העולם לתהו ובהו.

בהמשך דבריו הוא מוסיף כי מצד בני ישראל התורה ניתנה ברצון, ואילו מצדו של הקב"ה התורה ניתנה בכפייה: "ובזה די לבאר כי התורה לישראל ברצון מצד עצמם, אבל הכרחי היה להם מצד השם יתברך. כאשר ראוי לכל הדברים אשר הם שלמות העולם, שראוי שיהיה מוכרח ואינו אפשרי, כמו שהתבאר".

מדרש תנחומא - במדרש תנחומא (פרשת נח, סי' ג) הובאה מימרתו של רב דימי שראינו במסכת שבת, ביתר הרחבה וביאור:

ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את ההר כגיגית שנאמר "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וזעור והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" (דברים ו).

לפי מדרש זה אנו רואים שאין סתירה כלל בין פשט הפסוקים לבין המאמר המורה על כפייה, אלא שני הדברים מתקיימים. לא היתה כפייה כלל על תורה שבכתב, שהיא נוחה וקלה ללימוד ולקיום, אלא שאת התורה שבעל פה, שהיא רחבה מאוד וקשה ללימוד ולקיום, היה חייב הקב"ה לכפות את עם ישראל.⁵

5 אכן, אין קיום לתורה שבכתב בלי תורה שבעל פה, שהרי ללא התורה שבעל פה אי אפשר לקיים את התורה שבכתב כלל. על דרך משל, בבואנו לקיים מצוות סוכה, שהתפרשה בתורה שבכתב: "בסכת תשבון שבעת ימים כל האזרח בני ישראל ישבו בסכת. למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל

אמנם, את התורה שבכתב, דהיינו את כללי העניינים ויסודות האמונה וההלכה הסכימו בני ישראל בלב שלם לקבל, משום שהבינו והזדהו עם המטרות הכלליות של התורה ושל העם כנושא דגל התורה בעולם. אך כשהגיעו הדברים לידי פרטים ופרטי פרטים, נסוגו לאחוריהם. או אז היה הקב"ה חייב לכפות את עם ישראל על התורה שבעל פה, משום שהדרך להגשמת הייעוד עוברת דרך פרטי החיים היומיומיים, המייגעים לכאורה. אך מגמתה של התורה היא לרומם גם את חיי היומיום של האדם ולהאירם באור תורה.

לכן, אין פלא שהתורה שבכתב מדגישה את קבלת התורה מרצון בלבד, ולהוציא רמז דק אין בה אזכור של כפייה, שכן ברובד הבסיסי התורה התקבלה ונכתבה ברצון. לעומת זאת, בתורה שבעל פה אנו כבר מוצאים גישה מבוססת שאכן היתה כפייה במתן תורה – דווקא על התורה שבעל פה עצמה, שהיא כבר "פרטותיה של תורה".

הרב אברהם שפירא זצ"ל ביאר שלא היתה במעמד הר סיני כפייה במונח הרגיל, והגשמי של הדברים אלא מעין הוכחה ניצחת לחשיבות התורה:⁶

אולם אין לפרש כי היתה זו כפייה רגילה. כפייה רגילה היא כפייה שבה האדם אינו רוצה לעשות את המעשה ואף על פי כן כופים אותו לעשותו. ואילו הכפייה בקבלת התורה היתה בכך שהקב"ה הראה לבני ישראל מה היא התורה, ולאחר שראו אותה בני ישראל הם לא יכלו כלל שלא לקבל אותה, שכן כח הבחירה ניטל מהם.

לפירושו, הכפייה במתן תורה הייתה לא ממש כפייה ולא ממש רצון, אלא "כפייה פאסיבית". לא מדובר על לחץ גופני ואיום ממשי אלא מעין הוכחה ניצחת שבה אדם לא יכול לעמוד והבחירה שלו מתבטלת והוא יודע שהצדק היה עם ה"כופה". באופן כזה, לדברי הרב שפירא, מתוארת הכפייה בגמרא. לא הייתה זו "כפיית הר

כהוציא אותם מארץ מצרים אָנִי, ה' אֶל־לִהְיֶם". (ויקרא כג, מב-מג). וכי אנו יודעים מאלו חומרים עלינו לסכך את הסוכה, ומה גודלה וגובהה של הסוכה, ומה עלינו לעשות בתוכה, האם רק "לשבת"? האם אסור לעמוד בה? ודאי שרב הסתום על הגלוי, ולכן התורה שבכתב מחייבת הסבר והרחבה של התורה שבעל פה, וכך בכל המצוות כולן. וראה בעניין זה רמב"ם, הקדמה לפירוש המשנה, מהד' שילת עמ' כח.

⁶ "מורשה" לחג השבועות, עמ' קעב. השווה "עין איה" שבת, פרק ט, סז שם מבאר הרב קוק שהבחירה שהיתה לישראל היתה בחירה של "שורש הרצון" דהיינו חשיפת רצונם הפנימי, וכך ראוי משום שהתורה היא לא רק התגלות של ענפים מעשיים בחיים אלא היסודות המנחים של האדם והבריאה כולה. וראה גם שם פסקה סח.

כגיגית" כפשוטה, אלא מתוך המדרגה הגבוהה אליה עלו בני ישראל במתן תורה לא נשאר להם ספק באשר לנחיצות וטובת קבלת התורה, ולכן קיבלוה.

סיכום

הנחת היסוד היא שבני ישראל התרצו לקבל את התורה, ובני נח התרצו לקבל את שבע המצוות שלהם, משום שאם לא – התבטלה הבחירה החופשית. פשטי הפסוקים גם הם מורים שקבלת התורה היתה מרצון. ביטויים כמו "כל אשר דיבר ה' נעשה" ו"נעשה ונשמע" מורים על רצון חזק ומיוחד מצד עם ישראל לקבל תורה. גם הגבלת בני ישראל מלעלות להר סיני מורה על רצון ודבקות של ישראל בקבלת התורה. תמיכה להבנה כזו אנו מוצאים במקורות שונים בחז"ל, ומאידך מקורות אחרים מציינים שהקב"ה כפה על עם ישראל את קבלת התורה, ולא היה זה מרצונם החופשי.

בין המפרשים מצאנו הסברים שונים לסתירה:

הסבר התוס' הוא שבני ישראל רצו לקבל תורה אך בכל זאת נצרך מימד של כפייה משום שהקב"ה ראה שלא יוכלו לעמוד בקיום התורה והם עלולים לחזור בהם. הסבר נוסף הוא זה של המהר"ל: מצד העם יש רצון לקבל תורה, אך התורה במהותה אינה ניתנת לבחירה האם לקבלה, אלא מחויב המציאות שעם ישראל יקבל תורה ולכן היא ניתנה בדרך של כפייה. בנוסף יש את הסבר מדרש תנחומא שהתורה שבכתב ניתנה מתוך בחירה ואילו תורה שבעל פה ניתנה בכפייה. הרב אברהם שפירא הוסיף שלא מדויק להגדיר את קבלת התורה ככפייה רגילה אלא ככפייה פאסיבית, דהיינו חשיפת רובד שבו ברור לצד המקבל שאין סיבה לא לקבל את התורה וממילא ישנה הסכמה.

נמצא שמוסכם על כל הדעות הללו שבבסיסה התורה ניתנה מרצון, אלא שלעניינים מסוימים נצרכה כפייה, ומכיוון שבני ישראל התרצו לקבל תורה יש בסיס לאכוף את קיום מצוותיה.